

BUKITS BALÁZS

Ünnepek egy város identitásának kialakításában

A HATVANAS ÉVEK SAVARIA KARNEVÁLJAINAK ÉS MÁJUS ELSEJEI ÜNNEPEINEK A BEMUTATÁSA¹

Bevezetés, történelmi háttér

Szombathely Magyarországon belül sok szempontból különleges történelmi hagyattal büszkélkedhet.² Nem is csoda hát, hogy ezt megünnepelendő, 2000 óta évről évre (a 2020-as és 2021-es COVID-szüneteket leszámítva) megrendezésre kerül a Savaria Történelmi Karnevál, mely látogatók és hagyományőrök tízezreit vonzza minden évben, nem csak az ország határain belülről. Kevesen tudják azonban – még a tősgyökeres szombathelyiek közül is –, hogy a millennium alkalmával csak egy korábbi városi ünnepség felidézése, újbóli megünnepelése történt. A hatvanas években, 1964-től 1969-ig minden évben a Savaria Karnevált a Savaria Napok eseménysorozat záró felvonásaként rendezték meg, 1961–1962-ben pedig a Savaria Ünnepségek névre hallgatott a még csak kétnapos rendezvény.³ Maga az esemény kimeríti az ün-

nep fogalmát; közösségteremtő ereje képes „Savaria polgárait”, a szombathelyieket öszszefogni, és évente megismétlődve közösen emlékeznek a történelemre, és a hatvanas évek ünnepségein történelmi nagyjaikra, hőseikre.⁴

Az archív felvételeket és a visszaemlékezéseket átnézve úgy vettem észre, hogy a felvonulás erőteljes rokonságot mutat a nemzetközi munkásmozgalom talán legnagyobb ünnepével, május 1-jével. A hasonlóság alapjai a felvonulások és az egész várost megmozgató népünnepély mellett az ezek mögött alaposan elrejtett, de az egészet átszövő ideológiai nevelő célzat. Így munkámban arra vállalkoztam, hogy a kétőt egymás mellett, párhuzamba állítva elemezsem bizonyos szempontok alapján.

Maga a vizsgált korszak magyarázatra adhat okot, ugyanis a hatvanas évek kifejezés, mely az 1960-tól 1969-ig tartó időszakot jelenti, önmagában nem számít erőteljesen elkülöníthető korszaknak Magyarország történelmében. A magyarországi szocializmus nagy cezúrája az 1956-os forradalom és szabadságharc, melynek folyamatai Szombathelyen is ugyanúgy lefolytak. Az ezt követő, és egészen a változást hozó 1989/1990-ig tartó Kádár-korszak így 1960-ban már kicsivel több mint három éve tartott. Egy másfajta korszakolás szerint 1947-től

1 Az elemzés 2023. január–februárban készült, először a 2023-as történelem Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny döntőjére készített pályamunkaként jelent meg „Ünnepek lakóhelyemen 1945–1990” témában.
2 Szombathely az egyetlen magyarországi település, amely a történelem folyamán végig megtartotta római kori nevét: Savaria vagy Sabaria. Nemcsak elhelyezkedése, de népessége is csaknem végig kontinuos volt.
3 Jelen munkámban inkább csak említés szintjén térek ki a Savaria Napok teljes programsorozatára az anyagbőség miatt, és mivel egy egész ünnepségsorozat nehezen értelmezhető egyetlen ünnepként. 1963-ban nem volt karnevál.

4 Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor: Az ünnep mint emlékezés és az emlékezés mint ünnep. = Jelkép, 2012. 1–4. sz. 95–118. p.

1963-ig tartott a klasszikus szocializmus időszaka, amikor is kezdetét vette az 1982-ig tartó úgynevezett kádári konszolidáció.⁵ A hatvanas évek mint időintervallum, a tárgyalt téma miatt került kijelölésre, nevezetesen, hogy a szocialista kori Savaria Karneválok teljes egészét meg tudjam vizsgálni, mégis egy megfogható időszakról esszen szó.

Talán így még szerencsésebb is, hiszen a politikatörténeti korszakváltás egyenes következménye volt a felülről irányított folyamatokon és rendezvényeken – vagyis a korszak sajátosságai adódóan nagyjából mindenben – érződő szemléletváltás. Az ötvenes évekre jellemző szűkösséget váltotta fel az úgynevezett gulyáskommunizmus megjelenése. A kormányzat társadalmi legitimitás megszerzését célzó intézkedései az ünnepek közül főleg május 1-jére hatottak, ahol a munkásosztály, a legkiválóbb dolgozók, valamint a kommunista mozgalom ünneplésén túl fontossá vált, hogy mennyire érzik jól magukat az emberek az eseményen. A keményvonalas diktatúrát fokozatosan váltotta fel a populizmus, az erőszakos és az ország vagy adott régiók sajátosságait figyelmen kívül hagyó, gyakran túlzó mértékű iparosítás alábbhagyott. Az emberek fogyasztási szokásai megváltoztak, egyre fontosabbak lettek a presztízsvásárlások és a jólét, amit az állampárt is észrevett és kihasznál.

Szombathely helyzete kissé eltérő volt az ország többi részéhez képest. Manapság a vármegyeszékhely gazdaságilag fejlett központnak számít, ám ez a tárgyalt korszak elején korántsem volt így. Az országos átlaghoz mérten kevésbé urbanizálódott megye

5 Valuch Tibor: Változás és folytonosság a magyar társadalomban a XX. század második felében. In: Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv. 15. Szerk. Henszel Ágota & Nagy Ferenc. Nyíregyháza, 2001.). 187–196. p. (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár)

mindössze két várossal rendelkezett: Szombathely és Kőszeg, és ezek közül mindkettő a határsávba esett, így az akkor érvényes előírások szerint nem biztosítottak forrást a város fejlesztésére.⁶ (A határ közelsége miatt kivételt képeznek ez alól a katonai célú befektetések.) Emiatt a jelentős könnyűiparral rendelkező város kimaradt a nehézipar célzott és túlzó fejlesztéséből, viszont – a beruházások hiányában – Szombathely és a megye ekkor még munkaerőtöbblettel (vagy a kor szakzsargonjának megfelelően munkaerő-tartalékkal) és lakáshiánnyal küzdött, aminek köszönhetően sokan hagyták el a megyét munkalehetőségek után nézve. Ezen körülményekből következik, hogy a városban az ideológiai szempontból fontos munkásság aránya elmaradt az országos átlagtól, amit tovább árnyalt, hogy jelentős mértékű volt a gyárakban az ingázók foglalkoztatása.⁷

A hatvanas évek már fellendülést hozott a város számára. A komoly lakáshiányt a Petőfi utcában épített új lakások még nem tudták elegendő mértékben orvosolni, viszont az 1963-tól épült Derkovits-lakótelep igen, és az évtized végére már a KISZ-lakótelep tervei is készen álltak.⁸ A várostervezés fellendült: új tereket hoztak létre, és új városközpont építése volt kialakulóban, amely a Március 15. tér, és az ott létesült,

6 Valuch Tibor: A város társadalmi és a számok tükrében: A demográfiai és társadalmi viszonyok változásai Szombathelyen a II. világháborútól a rendszerváltozásig. In: Acta Savariensia: Tanulmányok Szombathely történetéből, 1945–1990. Szombathely, 2010. 5–19. p.

7 Kisőrsi Zsófia: Faluról városba: A megkésett iparosodás hatása az ingázó nők munkavállalására Vas megyében 1960–1970. = Korall – Társadalomtörténeti folyóirat. 2019. 76. sz. 95–119. p.

8 Horváth Sándor: Városi terek és a térhasználat változása Szombathelyen a szocialista korszakban (1945–1973). In: Acta Savariensia: Tanulmányok Szombathely történetéből, 1945–1990. Szombathely, 2010. 85–110. p.

új építésű intézmények körül csoportosult volna: a Művelődési és Sportház, az SZTK épülete és díszítésként a Lenin-szobor. Viszont egy kétezer éves város tradicionális, élő és lüktető közigazgatási és egyházi központját nehéz lecserélni, ami végül maradt a Berzsényi és Köztársaság tér (ma: Fő tér) körül, ami azért nincs messze az említett Március 15. tértől. 1967-től az MSZMP városi székháza is a Berzsényi térre került, amit a második világháborúban lebombázott Városháza helyén építettek fel.⁹ A parkosítás is lendületet vett, és 1965-ben átadták a mai Szombathely zöld szívét, a Csónakázó tavat és Horgász tavat a volt téglagyár helyén. Komoly összegek jutottak a város iparának előmozdítására is: elsősorban intenzív, a jelenleg meglévő gyárak hővítését, modernizálását célzó fejlesztések történtek, ami magával vonta a munkásság arányszámának és létszámának növekedését is.¹⁰ A REMIX, a Pamutipar és a Cipőgyár számított ebből a szempontból kiemelkedő fontosságúnak.

Írásom célja, hogy bemutassam a város két meghatározó népi ünnepélyét, és feltárjam az ideológiai ünnepnek induló, de később szórakoztató célú ünnep, május elseje, és a helyi kezdeményezésű, de a kor sajátosságaiából adódóan központi rendezésű ünnep, a Savaria Karnevál közötti hasonlóságokat. Szeretném megérteni a szervezési sajátosságait és céljait, különösképpen a propaganda- és népnevelési célokat. Részben országos szintű szakirodalomra támaszkodtam, nagyobb részt pedig az Arcanumon fellelhető helyi kordokumentumokat vettem

9 Az MSZMP székházának megépítésekor fontos volt a kétezer éves irányítási központ mint helyszín, és ráadásul jelképesen éppen a Püspöki Palotával szemben áll.

10 Germuska Pál: Egy harmonikusan fejlett város. Szombathely szerepe az állami terület- és településfejlesztési politikában és az iparosítási programokban 1949–1985. In: Acta Savariensia: Tanulmányok Szombathely történetéből, 1945–1990. Szombathely, 2010. 20–85. p.

szemügyre, valamint az ünnepélyeket átélők személyes visszaemlékezéseit használtam fel interjú formában.¹¹ Nagy mennyiségben használtam fel a helyi napilapok és folyóiratok tudósításait, mint a *Vas Népe* és a *Vasi Szemle*. Nagymértékben támaszkodtam a helytörténeti írásokra, valamint helytörténészek munkáira.

Az ünnepek külsőségei

A rendezvények lokális eredete, kezdetei

A két ünnep eredetét tekintve rendkívül különböző, ha más nem is, ezt a méreteik mindenképpen megmutatják. A mai napig világszerte munkaszüneti nappal ünneplik a munka ünnepét, de különböző népi hagyományokkal sok helyen már munkaszüneti jelentése előtt köszöntötték a májust. Ez utóbbi jelentése azonban csak a 19. század vége óta tartozik hozzá, amikor 1891-ben a II. Internacionálé a munka nemzetközi ünnepévé nyilvánította május 1-jét.¹²

11 Három interjúalanyom közül egy nő, két férfi, utóbbiak közül egyik helytörténész, ám csak tinédzserként vett részt a tanulmány tárgyát képező ünnepeken.

12 Érdekeség, hogy kutatásom során rátaláltam a *Vas Népe* 1960. május 1-jei számában Barát Endre *Balлада az első májusról* című versére, valamint egy szövegre is, melyben a szerzők a munka ünnepét egy 1531-ben, az itáliai Lucca városállamban történt megmozdulástól eredeztetik. A helyi selyemgyári munkások magasabb bérekért tüntettek, viszont a tüntetést a herceg vérbe fojtotta. Az elégedetlenség a luccai hercegséget instabil helyzetbe hozta körülbelül egy évre. Maga az esemény, amelyet a rongyosok felkelésének is neveznek, április 30-án és május 1-jén történt, és valóban az egyik első sztrájkról van szó a világtörténelemben, de az egybeesés valószínűleg csak a véletlen műve. A szocialista politikában nem is fordítottak rá különösebb figyelmet. Forrás: Gráf Ernő: Május 1. a magyar költészetben (Szemelvények magyar költők verseiből). = *Vas Népe* (továbbiakban: VN), 1960. V. évf. 102. sz. 8. p.; 70 diadalmas esztendő. = VN, 1960. V. évf. 102. sz. 5. p.

1. kép. Május 1-jei felvonulás 1919-ben

Forrás: Pósfai H. János: „Jöjj, ó szép dicső nap!”

– Régi szombathelyi májusok. Vas Népe, 1969.

XIV. évf. 98. sz. 7. p.

Szombathelyen először 1895-ben csatlakozott a kezdeményezéshez a helyi munkásság, igaz, ekkor még csak négy fal között, a Szombathelyi Iparosmunkások Önképző Egyesületének egy ülésén, de 1903-tól kezdve már nyíltan, szabadon ünnepeltek május 1-jét. A felvonulás ekkor még nem öltötte magára a kommunizmusra jellemző osztályharcos jelleget, sokkal inkább hatott a munkásság jókedvű ünnepének, valami olyasminek, amire a Kádár-korszakban is erőteljesen törekedtek. A lampionos felvonulás során a dolgozók munkásmozgalmi dalokat énekeltek, továbbá a Marseillaise is felcsendült.¹³ Az is nagy sikernek számított, hogy „az 1903-ban avatott, majd elkobzott vörös zászlót az 1905-ös május elsejei felvonuláson már szabadon lobogtatta a szél a felvonulók kezében”.¹⁴ A jól ismert tanácsköztársasági 1919-es ünnepély Szombathelyen is nagy tömeget vonzott. Az állítólag nagyjából tizenötezer fő részvételével¹⁵ le-

13 Pósfai H. János: „Jöjj, ó szép dicső nap!” – Régi szombathelyi májusok. = VN, 1969. XIV. évf. 98. sz. 7. p. (továbbiakban: Pósfai, 1969.)

14 Pósfai, 1969.

15 Név nélkül: Régi májusok. = VN, 1964. IX. évf. 101. sz. 7. p.

zajlott felvonulás legérdekesebb jelene az, amint az SZSE- (Szombathelyi Sport Egyesület) pályára tartó tömeg koporsót cipel magával, amiben „eltemették a kapitalizmust”. (1. kép)¹⁶

A Horthy-korban április 30. és május 2. között minden tömegrendezvényt tiltottak, és még szesztilalmat is bevezettek, továbbá korlátozták az éjszakai utcán való tartózkodást. Szombathelyen viszont a legbátrabbak ekkor is az Oladi-dombon ünnepeltek. Az 1945-ös szovjet megszállást követően az ország többi részéhez hasonlóan a szombathelyiek is megünnepelheték a „proletár internacionalizmus harcos seregszemléjét”.¹⁷

A Savaria Karnevál története a hatvanas években kezdődött. A mai Szombathely területén a római korban, a Kr. u. 43-ban városi rangra emelt Colonia Claudia Savaria nevű város állt. A település a fontos ókori kereskedelmi útvonal, a borostyánkőút mentén feküdt, így valószínűleg gazdag kereskedőváros lehetett. A ma Romkertnek nevezett terület római (és kis részben középkori) romjait, azok között a borostyánkőút egyik részletét, Járdányi Paulovics István tárta fel az 1930-as években. A város történelmi örökségét csak emelte, amikor 1955-ben elkezdték az Isis-szentély feltárását, ami 1962-ig tartott.

1961 májusában Gosztonyi János,¹⁸ az MSZMP akkori megyei első titkára találkozott Mentess Vilmosmal,¹⁹ a város oktatásnépművelésügyi felelősével a Szombathelyi

16 Pósfai, 1969.

17 A kifejezés eredete: Név nélkül: Kettős zászlóátadás a kongresszusi győztes Járműjavítónál. = VN, 1967. XII. évf. 101. sz. 1. p.

18 Gosztonyi János (1925–1985) 1947-től haláláig országgyűlési képviselő, 1953 és 1963 között az Elnöki Tanács tagja, 1959–1962 és 1969–1974 között a Vas Megyei Pártbizottság első titkára

19 Mentess Vilmos (1935–) középiskolai tanár. 1958-tól 1961-ig a Nagy Lajos Gimnázium tanára, majd a Városi Pártbizottság munkatársa.

Nagy Lajos Gimnázium magyar–történelem szakos tanárával. Gosztonyi azt vette fel, hogy Szombathelyen is kéne tartani valamiféle „szüreti bulit”. Ezeknek a szórakoztató eseményeknek a létrejötte feltehetően egy országos folyamat része lehetett, hiszen ekkoriban jöttek létre újabb és újabb nagyszabású rendezvények, mint a Szegedi Szabadtéri Játékok, a Soproni Ünnepi Hetek, vagy Vas megye másik városában a Kőszegi Szüreti Napok. Mentés megjegyezte, hogy Szombathelynek sajnos nincsen borkultúrája,²⁰ viszont egy héten belül előállt a nagy ötlettel, a Savaria Történelmi Játékokkal,²¹ amely a város gazdag történelmének főbb motívumait mutatja be. A terv megtetszett Gosztonyinak, aki Gonda György²² megyei tanácselnöknek is megmutatta azt. Az ötletet már közösen mutatták be Szentlélek Tihamér²³ régésznek a Romkertben, aki ekkor épp a szombathelyi Isis-szentély feltárásán dolgozott, és ez évben lett a Savaria Múzeum igazgatója. Szentlélekyt megfogta a Karnevál ötlete, és szívesen részt vett annak rendezésében is, felügyelte a történelmi hűséget. Miután

a pártközpontban megadták rá az engedélyt, már csak a megvalósítás volt hátra.

A tervet végre is hajtották. 1961-ben rendezték meg elsőként a felvonulást, ekkor még szeptemberben, egészen pontosan szeptember 24-én. Az első Savaria Ünnepek abból a szempontból különleges volt, hogy itt helyezték a legnagyobb hangsúlyt a római kori múltra, és két napra valósággal az egész várost visszarepítették az időben. Szeptember 23-án, szombaton a Szabadtéri Színpadon római irodalmi estet tartottak, amin már jelmezekbe öltözött római előkelőségek is szerepeltek: az esten részt vett tíz római polgár és négy *lictor*, akik *bigákon* (kétlovas római harci szekér) érkeztek. Az est végén meglepő fordulat következett: gyorsfutár érkezett Rómából, és azt a hírt hozta, hogy másnap Claudius császár Savariába érkezik.²⁴

A császár meg is érkezett a Berzsényi térre délelőtt tíz órakor Bándli István²⁵ alakításában. Miután a cézár elfoglalta helyét az emelvényen, beszédet intézett a néphez, és felidézte a *colonia* városi rangra emelését: „Róma alapításától számított 796-odik évben Savaria őrhelyet Savaria Colonia Claudia néven – vagyis a városnak adva isteni nevemet – városi rangra emelem” – mondta, majd jóslatot kért a főpaptól a város jövőjével kapcsolatban, aki megmutatta neki Savaria történelmét. A Római Birodalom bukását okozó „barbár hunok”-at a szlávok követték, akik „sarlóval, kapával és ekével teremtenek virágzó életet a barbárok által elpusztított tartományban”. Ez-

20 Ennek ellenére 1959-ben Szombathelyen is rendeztek szüreti ünnepet. Forrás: Név nélkül: Sok ezren szórakoztak a szüreti népiünnepélyen Szombathelyen. = VN, 1959. IV. évf. 240. sz. 1. p.

21 Mentés visszaemlékezésében leírta, hogy ő még Savaria Történelmi Játékok néven alkotta meg az ünnepet, amely azonban már 1961-ben Savaria Történelmi Karnevál néven futott, 1962-ig a Savaria Ünnepek (ekkor még csak kétnapos), 1964-től 1969-ig (1963-ban nem rendezték meg) pedig a Savaria Napok névre hallgató egész éven át futó rendezvénysorozat záró látványosságaként. Mentés Vilmos: A történelmi karnevál születése és fő közreműködői. Kézirat. 2021. (továbbiakban: Mentés, 2021).

22 Gonda György (1923–2000) 1946-tól az MKP, majd utódpártjainak politikusa, 1957–1978 között a Vas Megyei Tanács elnöke.

23 Szentlélek Tihamér (1919–2007) régész, az ő nevéhez kötődik többek között a szombathelyi Isis-szentély feltárása és a Savaria-kutatás elindítása. 1961-től 1973-ig a Savaria Múzeum igazgatója.

24 Szakály Éva: Ilyen még nem volt Szombathelyen! – Tudósítás a színpompás Savaria Ünnepegekről. = VN, 1961. VI. évf. 227. sz. 1–2. p. (továbbiakban: Szakály, 1961.)

25 Jelenkorunk karneválján a császárt mindig a Weöres Sándor Színház igazgatója alakítja, viszont a Kádár-korszak felvonulásai alatt mindig Bándli István bújít az uralkodó(k) bőrébe, aki viszont a nép egyszerű gyermeke, kámonni postás volt.

után a honfoglaló magyarok érkeztek „és itt megtelepedve a pásztorkodó harcias magyar honfoglaló Árpád vezérükkel összeolvadnak a földművelő szlávokkal”. Ezután „Batukán »kutyafejű« hordái felperzselik a virágzó országot”. Még szerencse, hogy „Mátyás király korában Magyarország Európa első országai közé emelkedik”. A török vész hírére „a magyar urak azonban Dózsa György paraszt forradalma ellen hadakoznak”, aminek meg is lett a bójtje: „Szulejmán hadai előzönik az országot és 150 évig bitorolják az ország középső területeit.” A török rabigát Habsburg „nyomor” váltotta fel, viszont „Rákóczi Ferenc kurucainak bátor helytállása néhány évre meghozza az áhított szabadságot”. Később a magyarok ismét próbálkoztak: 1848–49-ben ismét függetlenségükért szálltak harcba. Itt a történelem egy nagyot ugrott, egészen a karnevál jelenkorába, amikor is „Árpád népe 1000 év távlatából kilépve megívta a második honfoglalást, az igazit”. Ekkor az Internacionálé hangjaira munkások és néptáncosok érkeztek a térre a mai kort bemutatva.²⁶

Claudius ekkor meghívta a várost a délutáni cirkuszi játékokra, a Városligeti Sportpályára (a korábban említett SZSE-pálya). A program az olyan kifejezetten római játékokon kívül, mint a pentatlon, torna, birkózás, ökölvívás és kocsiverseny, még egy NB III-as labdarúgó meccset is tartalmazott. A sportágak győzteseit a császár babérkoszorúval díjazta.²⁷

26 Az ebben a bekezdésben megjelenő idézetek mind a Savaria Karnevál 1961-es forgatókönyvéből valók. Forrás: Makra Sándor – Mentés Vilmos – Bán József. „Savaria Karnevál” – Forgatókönyv a minden év szeptemberében megismétlődő város alapítási ünnepségekhez. Gépírat. 1961. (a másolat e sorok szerzőjének a tulajdona).

27 Szakály Éva: „Én, Claudius császár Savaria őrhelyet városi rangra emelem...” = VN, 1961. aug. 20. 4. p.

2. kép. Készülnek a rómaiak pajzsai a karneválra 1961-ben.

Forrás: Képriport a Savaria Ünnepségek előkészületeiről. (Képek). = Vas Népe, 1961. szept. 14. 3. p.

Azért minden nem lehetett tökéletes. A viseletek korántsem voltak olyan korhűek, mint a mai hagyományőrzők ruhái. Olyan anomáliákról is lehetett olvasni, mint a nejlonzoknis, félcipős tatárok,²⁸ vagy a római katonák bádogosok által, horganylemezből készített pajzsai (2. kép).²⁹ Először még nem is nagyon értette a közönség, miről van szó, de aztán sikerült átélniük és megérteniük az eseményeket. Mindezekről eltekintve a karnevál hatalmas sikert aratott,³⁰ és „hónapokig lázban égett a város: apraja-nagyja nem győzte emlékezetébe

28 Név nélkül: Szombathelyiek a Savaria Ünnepségeikről. = VN, 1961. szept. 27. 4. p. Megjegyzés: az „r” betű hiánya a cikk címében nyomdahiba és nem e sorok szerzőjének gépelési hibája

29 Név nélkül: Előkészületek a Savaria Napokra. = VN, 1961. szept. 7. 3. p. (továbbiakban: Név nélkül, 1961).

30 Szekeres Kriszta – Kovács Tibor – Váradi Gábor: A Savaria Karneválok története. 1997 (Film). (továbbiakban: Szekeres – Kovács – Váradi, 1997). A kor emberének a véleményét az első karneválról kizárólag a Vas Népeben közölt visszajelzések alapján tudtam megismerni, amely torzíthatja a valódi képet. Ennek ellenére, és a későbbi sikerek okán jogos az a feltételezés, hogy már az első ünnepség osztatlan sikert aratott.

idézni a soha nem látott színes karnevál részleteit”.³¹ Így egyértelmű volt, hogy a következő évben ismét megrendezik. A népszerűséget a számok is mutatják: a mindössze nyolcszáz ember alkotta felvonulást negyvenezer ember tekintette meg a helyszínen. A rendezők tehát joggal mondhaták, hogy „kitaláltuk Szombathely új búcsúnapját”.³²

Változások a hatvanas évek során, a lakosság hozzáállása

Az 1960-as május elseje Szombathelyen határozottan kilógott a vizsgált ünnepek sorából. Ez a népünnepély még az ötvenes évek május 1-jei felvonulásait idézte. A közel kétórás felvonulás résztvevői mind a Köztársaság téren felállított tribün előtt haladtak el, amelyeken a megye vezető politikusai foglaltak helyet: Gosztonyi János és Gonda György mellett további vezető beosztású elvtársak, a megyei párt végrehajtóbizottság tagjai, dr. Zsigmond László, Vas megye egyik országgyűlési képviselője, kiváló dolgozók és 1919-es veteránok foglaltak helyet.³³ Ez a kép még mindig erősen emlékeztetett a korai szocialista évek keményvonalas diktatúrájára: a párttagok gondosan elkülönítve a tömegetől, és jelképesen a munkásoktól is, néhány szerencsés kiválasztott kivételével. A seregszemle a munkásság és a munka ünneplése helyett az MSZMP megkérdőjelezhetetlen hatalmának bemutatásáról szólt. A nagyjából harmincezer,³⁴ zászlókat lobogtató és molinókat, képeket hordozó felvonuló egyszerű díszlet volt az erőltetett ünnepen. Habár már ebben az évben is javával árulták por-

tékáikat a lacikonyhák és kifőzdék a Vas Megyei Vendéglátóipari Vállalat megbízásából, a hangsúly – legalábbis a médiában – még korántsem ezen volt. Az a nem elhanyagolható tény is csak lábjegyzetet érdemelt az újságban, hogy délután az üzemi kulturális csoportok szórakoztatták a tömegeket. Ezek javarészt énekkarok, zenekarok vagy táncscsoportok voltak. A gyerekek még nem igazán kerültek középpontba: a parkokban tartott úttörő foglalkozások közül mindössze a kötélhúzást és lepényevést említik, valamint a bizonytalan tartalmú „sok mókás jelenet”-et.³⁵

Annál nagyobb volt a gyerekek szerepe a felvonuláson. Egyik interjúalanyom emlékei szerint általános és középiskolák is mind felvonultak, az úttörők és a KISZ-tagok külön csapatot alkottak a sor elején, utóbbiak a „KISZ, KISZ, hurrá!” felkiáltással vonultak. A sor végén a pedagógusok pedig hitet tettek arról, hogy folytatják a munkájukat: „Kommunista ifjúságot nevelünk!”³⁶ Minden szombathelyi üzem és hivatal dolgozói felvonultak, a sorrendről és a különböző molinókról a *Vas Népe* részletes tájékoztatást adott. Sem az újságírók, sem a munkások nem felejtették el megemlíteni az üzemek gazdasági fejlődését.

A következő évtől azonban több dolog is megváltozott. A Köztársaság tér 1961-től nem szolgált már helyszíneként, viszont az 1945 nevet viselő felszabadulási emlékmű sem állt még (1970. április 4-én avatták fel), amely előtt a Felvonulás teret kialakították – ezen a téren állt a tribün az elkövetkezendő május elsejéken. Átmeneti³⁷ megoldásként két közterületen tartották egy időben az ünnepélyt. A Puskin

31 Idézet: Mentés, 2021

32 Szekeres – Kovács – Váradi, 1997.

33 Név nélkül: Szín pompás felvonulással köszöntötték meggyénk dolgozóit május elsejét. = VN, 1960. V. évf. 103. szám 1., 3. p.

34 Uo.

35 Színes, gazdag műsor köszönti Szombathelyen a tizenhatodik szabad május elsejét. = VN, 1960. V. évf. 97. szám 1., 3. p.

36 Uo.

37 Legalábbis utólag visszatekintve átmeneti.

3. kép. A Május 1. Söröző vendégei a nyitás napján, 1961. május 1-jén
 Forrás: Szombathely, 1961. május 1. (képek). Vas Népe, 1961. VI. évf. 103. sz. 6. p.

liget (ma Brenner park) és a Jókai park közül – így, a későbbi események ismeretében visszatekintve – inkább utóbbi számított központnak, bár tribün mindkét helyen volt, és beszédet is mindkét helyen hasonlóan magas beosztású elvtársak tartottak, mint ahogy lacikonyhák, kifőzdék, sörözők és gyerekjátékok is álltak. Ami miatt mégis különbséget tesztek, az azért van, mert az újabb és újabb közterek és helyszínek megnyílásával a város rendezvényközpontja egyre a Jókai park körzetébe tolódott. Az Emlékmű mellett már korábban, 1965-ben megnyitották a Csónakázó-tavat, amely azóta is színes rendezvények megtartására nyújt lehetőséget.³⁸ Az eseményeket átélő interjúalanyaim többsége nem is volt tiszt-

tában azzal, hogy valaha a Puskin liget is fontos helyszíne volt a május elsejei rendezvényeknek. Az 1970-es évektől, az Emlékmű átadását követően aztán a liget meg is szűnt a munka ünnepének helyszínéül szolgálni.³⁹ Viszont ami egy kissé még a hatvanas években is megkülönböztette a két parkot, az a Jókai parkban álló – és még ma is változatlan néven működő –, 1961-ben megnyitott Május 1. Söröző, ami egyből a majálistozók kedvenc helyévé, törzshelyévé vált (3. kép).

A lényeg természetesen nem változott: az üzemek és intézmények dolgozóinak továbbra is kötelességük volt felvonulni. Legáltalában 1967-ig⁴⁰ így volt, azután 1968-ban

38 A tárgyalt két ünnep rendezvényeivel kapcsolatban összesen mindössze pár rendezvénynél volt a Csónakázó tó környéke helyszíneként megemlítve, ezek is inkább a karnevállal párhuzamosan megrendezett lovasbemutatók helyszínei voltak, így szerintem interjúalanyaim visszaemlékezései későbbi évekből valóak. Feltételezésem szerint a volt tégla-gyár helyén kiasott tó egész egyszerűen még sokáig nem volt olyan állapotban (nem hatott olyan természetesnek, kevésbé volt parkosítva), hogy rendezvényeket lehessen ott tartani.

39 Bajzik Zsolt: Az egykori szombathelyi Práter – ma Gáyer és Brenner park – története: II., befejező rész. = Vasi Szemle (továbbiakban: VSZ), 2018. LXXII. évf. 4. sz. 413–426. p.

40 Név nélkül: Május 1-re készülünk: felvonulás helyett önkéntes megjelenés. = VN, 1967. XII. évf. 95. sz. 8. p. Megjegyzés: az „önkéntes megjelenés” nyilvánvalóan nem szó szerint értendő, hanem felvonulás helyett mindenki maga választhatta ki, hol ünnepli a munka ünnepét. A megjelenés továbbra is kötelező volt.

és 1969-ben sem tartottak felvonulást. A délelőtti, ideológiai töltetű program mindössze a beszédekből állt. Mivel ilyen esetről nem szereztem tudomást, így azt nem tudom megmondani, hogy az eseményeken meg nem jelenő dolgozók milyen retorziókra számíthattak, de a hatvanas évek vége felé egyre több volt az „igazolt hiányzó” is, akik földet műveltek, és a tavaszi munkákra való tekintettel otthon maradhattak dolgozni.

A fentiekből kitűnik, hogy a fridzsider-szocializmus a május 1-jékre is betette a lábát. 1961-től a programokat rendszeresen tűzijáték zárta. 1961-ben és '62-ben utcabátról is volt beszámoló a Nagyszálló előtt. A legfontosabb pedig a látványos jólét megünneplése volt. A május 1-jét kiemelték a hagyományos ideológiai töltetű ünnepek sorából és új, a tömegekhez jóval közelebb álló tartalommal, a szórakozással próbálták megtölteni. Az 1961-es látogatókat már gyerekprogramokkal, sült hallal, halászlével, sörrrel és borral csalogatták.⁴¹ Később a sör és virsli vált meghatározóvá mint ünnepi népeledel. A korábbi május 1-jei népi tradíciók közül a májusfaállítás is beszívárgott az ünnepi szokások közé. Fontosak voltak a sportrendezvények is: a labdarúgó-bajnokságok május 1-jén sem szüneteltek, ha pedig ez a nap hétköznapra esett, városon belüli barátságos kupákat rendeztek, a parkokban pedig egyéb sportbemutatók zajlottak. A felnőttek egyéb szórakoztatásáról továbbra is az üzemi kultúracsoportok gondoskodtak: zenekarok, színhátszó körök, néptáncosok, énekkarok, később pedig az üzemi KISZ-szervezetek a gyermekprogramok lebonyolításában is előretörték. A vállalatok végezték továbbá a parkok díszítését is. Látszik tehát, hogy hiába vált a szocializmus harcos szellemű ünnepéből

népünneppé május 1-je, és szorult háttérbe a mozgalmiság, a szervezést továbbra is az üzemekre bízták.

Az emberek hozzáállása mit sem változott, bár ez várható volt. Továbbra is mindenkinél kötelező volt részt venni, de a tömeg nagy része a felvonulás és a beszédek, valamint a „kötelező séta”⁴² után haza is ment. Mindent elárul a még a *Vas Népe* által is közölt interjú az egyik helyi polgárral: „No, ezt még meghallgatjuk, aztán fogunk valami poharat.”⁴³ Azért a helyben maradt tömeg is jelentős számú volt. A kisgyermekes családok szívesen igénybe vették a szabadidős elfoglaltságokat: a gyermekek kedvence a céllövölde, a játékhorgászat és a körhinta voltak. A felnőttek pedig élvezhették egymás társaságát, és munkatársaikkal együtt kikapcsolódhattak.

Mondhatni tehát, hogy az országos változásokkal párhuzamosan Szombathelyen is a hatvanas évek során a munka ünnepe egyre inkább vált egyfajta városi búcsúnappá, jelentősége csökkent. A Savaria Karnevál népszerűségben éppen ezzel ellentétes utat járt be. Ezt a rendezvényt 1963 kivételével minden évben megrendezték 1969-ig, és évről évre nőtt a népszerűsége, és országos hírre.

1962-től rendezték meg augusztus utolsó napján a felvonulást, gyaníthatóan tudatosan választva ki az időpontot, hogy a nyári szünet utolsó nagy eseményét produkálhassák. A lebonyolítás állandóan változott. Ugyan az első alkalommal Savaria lakói városuk alapításáról emlékeztek meg, de 1966-ban leváltották Claudius császárt. Az esemény új főszereplője, vagy még inkább házigazdája Septimius Severus császár lett, akiről azt tartják, hogy légiói 193-ban Savariában kiáltották ki császárrá –

41 Farkas Mihály: Helyszíni tudósítás a Puskin ligetből és a Jókai parkból. = VN, 1961. VI. évf. 101. sz. 4. p.

42 Egyik interjúalanyom által használt kifejezés.

43 Név nélkül: Hangulatos május elseje. = VN, 1969. XIV. évf. 99. sz. 1. p.

bár ez a történet így valószínűleg helytelen, és Pannonia provincia központjában, Carnutumban (ma Petronell-Carnuntum, Ausztria) történhetett meg az eset.⁴⁴ Az új császárt továbbra is Bándli István alakította. Annyi viszont biztos volt, hogy a későbbi császár a pannóniai légiók parancsnoka volt, és rájuk támaszkodva foglalhatta el a trónt Pertinax császár halálakor. A történet ilyenfajta bemutatása – miszerint Severus császársága Savariához köthető – nyilván nem helyes, de el lehetett tekinteni tőle.

Az ünnepség már az elejétől fogva egy furcsa kettősséget hordozott magában, mivel egyszerre próbálta a megye és a város történelmét és közben az egyetemes magyar történelmet is bemutatni. Így olyan jelenetek is kerültek bele, amik Vas megyére nem vonatkoztak, mint a Dózsa-féle parasztfelkelés, vagy éppen nem volt az egész országra jellemző, mint a szlávok letelepedése, vagy Napóleon megszálló seregei. Mindeközben pedig mindkettő történelmének szempontjából meghatározó korok maradtak ki teljesen: a középkor, az Anjou-kor (ez inkább országos viszonylatban fontosabb), és a dualizmus is hiányzott. Utóbbi a reformkorral karöltve hozta el Szombathely felemelkedését, és a dualizmus építészete határozza meg a mai napig a belváros arculatát. A középkor részletes bemutatására pedig még javaslat is volt: Horváth Ferenc, a Szombathelyi Városi Levéltár és a Vas Megyei Levéltár igazgatója vetette fel a középkori jelenet ötletét, ahol a különböző, meghatározó városi céhek nevében és cégereivel vonulnak fel a „korai munkásság” képviselői.⁴⁵ Be lehetett volna mutatni a társadalmi egyenlőtlenséget is

4. kép. A tanácsköztársaságot ünneplő munkások vörös csillagot formáznak

Forrás: Pósfai H. János: *Élsz, virágoz Savaria! – tízezrek gyönyörködtek a karnevál színes, tarka képeiben. Vas Népe, 1966. XI. évf. 204. sz. 1., 3. p.*

a nemesek és jobbágyság között. Egyúttal viszont a pénzsűke is nagyban szerepet játszott a meghatározó korok kiválasztásában, egyesek kihatásában.

Más jelenetekkel azért bővítették a repertoárt: 1962-től bekerült a programba a tanácsköztársaság időszaka (4. kép), a „Horthy-fasizmus” és a szovjet hadsereg általi felszabadítás dicsőnek tekintett pillanata is. A felszabadító Vörös Hadsereget egyébiránt a valódi, Szombathelyen állomásozó szovjet csapatok alakították. Első megjelenésüknél olyannyira izgatottak voltak, hogy Moszkvából kértek le korhű, második világháborús felszereléseket, pufajkákat.⁴⁶ Ugyanebben az évben jelent meg először az 1848-as jelenetben a szombathelyi születésű Horváth Boldizsár⁴⁷ is. Ő évről évre felolvasta a forradalom szombathelyi 16 pontját. Élesebben elválasztották a Hunyadi- és a Dózsa-kort, a kurucok ellenpólusként pedig labancok is színre léptek. Konkrét személyekből is egyre több meg-

44 Tóth Endre: Savaria római topográfiájáról. = VSZ, 2008. 6. sz. 662–679. p.

45 Horváth Ferenc: Halló, Savaria! = VSZ, 1961. 3. sz. 96. p.

46 Szekeres – Kovács – Váradi, 1997.

47 Horváth Boldizsár (1822–1898) szombathelyi születésű politikus, az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc éveiben országgyűlési képviselő, később az Andrássy-kormány igazságügyminisztere.

jelent: '62-ben Álmost, Lehelt és Botondot személyesítették meg a honfoglalók közül. 1964-től a Kőszeget ostromló Ibrahim nagyvezír is felvonult, ellenfeléül pedig 1966-ban megkapta Jurisich Miklóst, a vár kapitányát, és az ő hű várvédő katonáit. A hunok pusztítása is átalakult: már az avarokkal és germánokkal együtt rombolták le Pannóniát 1965-től, további történelmi mélységet adva a rendezvénynek. A kuruc csapatokat az elejétől kezdve a vasi és dunántúli harcok fő alakjai vezették fel: Vak Bottyán, Bezerédj Imre és Béri Balog Ádám, Kun Béla viszont csak 1967-től csatlakozott a tanácsköztársasági színhez, igaz, igen fontos szerepe volt: a felvonulók megálltak a Köztársaság tér 15. számú épületénél, ahol 1919-ben Kun Béla beszédet tartott a szombathelyi tömegnek. Az 1969-es karneválon még fontosabb lett a szerepe: a tanácsköztársaság proletárjai élre törtek, és még a város alapítóinál, a rómaiaknál is fontosabb szerepet kaptak. Történelmi korok eltűnésének csak kétszer lehetett tanúja a nagyérdemű: 1967-től nem voltak már szlávok, a felszabadulási jelenet 1968-ban pedig csak átmenetileg maradt el, ugyanis abban az évben augusztus végén a Szombathelyen állomásozó felszabadító szovjet csapatok is el voltak foglalva a prágai tavasz leverésével.

A lebonyolításban és az ünnepség kereteiben sok változás történt, jóllehet az útvonalat szemernyivel sem módosították. Minden évben a város legnagyobb nevezetességei mentén haladt el a tömeg: a Majakovszkij térről (ma Batthyány tér) indulva láthatták az Iseumot, majd eljutottak a Köztársaság térre, ahol az említett Kun Béla-beszéd történt. Ezután olyan helyszínek mellett haladtak el, mint az ÁVH-székház, a Szakszervezetek Megyei Tanácsának székháza, vagy a KISZ-székház, amelyek mind a Bajcsy-Zsilinszky utcán (ma Király utca) találhatóak. A Március 15. téren 1963-

tól a Művelődési és Sportház, 1965-től pedig már a Lenin-szobor és a megyei SZTK épülete is állt. A Petőfi utcán végighaladva jutottak a Berzsényi térre, ahol már nagy tömeg várta őket.⁴⁸ A kerettörténet viszont gyakran változott: az első ünnepséghez hasonló mértékben már egyik évben sem tért vissza a római kor a városba, pedig 1962-ben még római hírnökök bigákon járták reggel a belvárost, hirdelve az ünnepséget. 1962-től az egész éves Savaria Napok záró megmozdulása volt a karnevál. Ennek keretében opera-előadásokat rendeztek az Iseumban, megyebált, a Savaria Nyári Egyetemet, autóstalálkozót, március 21-ei megemlékezést, kiállításokat, sportrendezvényeket és táncversenyt⁴⁹ is találunk legalább az egyik évi programban. A vidéki települések is csatlakoztak a Savaria Napokhoz: a jáki templomban hangversenyt, Kőszegen turistabált tartottak, de a Kőszegi Ostromnapok is ide vezet vissza az eredetét.⁵⁰ 1965-től meg tudták szerezni narrátornak Sinkovits Imre Vas megyei származású színészt és feleségét, Gombos Katalint (5. kép). Narrátori szerepüket átfogalmazva azonban 1967-ben főpapként és főpapnőként mutatták be Savaria jövőjét Septimius Severusnak, mindezt rímbe szedve, 1968-ban pedig korokon átívelő idegenvezetői voltak egy turistacsoportnak. Az események megjelenítésének módjában sok változás történt: ugyan már az első években mutattak be egyes műsorszámokat a felvonulók a tribün előtt, mint például a török sereg imádkozását, de később a ren-

48 Kisőrsi Zsófia: Savaria Karnevál – az államszocializmusban. = VSZ, 2018. LXXII. évf. 4. sz. 452–468. p. (továbbiakban: Kisőrsi, 2018).

49 A Savaria Nemzetközi Táncverseny túlélte a Savaria Napokat: 1966 óta minden évben megrendezik.

50 Forrás: Savaria '69 Programtervezete. Gépirat. 1969. (Berzsényi Dániel Megyei Hatókörű Városi Könyvtár, helytörténeti gyűjtemény IV/3.) Továbbá: Kisőrsi, 2018.

5. kép. Balról jobbra: Molnár Margit tévériporter, valamint Sinkovits Imre és Gombos Katalin narrátorok

Forrás: Szakály Éva: XLIII – 1965 – Ragyogó napsütésben több tízezer ember gyönyörködte végig a Savaria Történelmi Karnevált. *Vas Népe*, 1965. X. évf. 204. szám 1. & 3. p.

dezés erre még nagyobb hangsúlyt fektetett: lovasbemutatók, harcos összecsapások zajlottak le a közönség előtt, 1968-ban pedig a honfoglaló magyarok sámánja adott elő egy előadást.

Idővel a nézősereg összetétele is sokat változott, egyre nagyobb számban jelentek meg turisták a nézőtéren. A helyiek számára az évek folyamán elmúlt az új városi ünnepély varázsa, és egyre közömbösebbé váltak.⁵¹ Ezt az egyre növekvő közömbösödést csak tetézte, hogy a rendezvényre való bejutás pénzbe került. A szórakoztatásról a felvonuláson kívül nem sok minden gondoskodott, tulajdonképpen csak az ellátás: a lucullusi⁵² sátor minden évben megjelent,

sülteket, gulyást, virslit, sört és bort kínálva. A tömeget mozgó fagyaltárusok járták, és a történelmi korok találkozásának jegyében az árusok számárhátról kínálták a sört és a bambit. A felvonulók rendszerint még jó ideig nem vették le történelmi egyenruhájukat, úgy vegyültek el a tömegben. Egyedül 1962-ből tudnék megemlíteni egy nagyobb nézőszámot vonzó eseményt, amikor is a szombathelyi repülőtéren honvédelmi sportnapot tartottak, amit a sajtó szerint tízezer ember látogatott meg a helyszínen.⁵³ Ezen kívül országos lovasbemutató szórakoztatta a közönséget minden évben.

Az elhangzottak ellenére a karnevál mindig büszkeséget és erős lokálpatrióta érzéseket váltott ki az emberekből. A városon Savaria-láz lett úrrá, de ez elsősorban nem a lakosságot érintette (ezt a részét már tárgyaltam), hanem az új közterek, intézmények, termékek névadását. Szombathelyen nevében gyakorlatilag minden a római korra utalt: volt Savaria utca, Savaria Nagyszálló, Savaria Gimnázium, Savaria Cipőgyár, Savaria TSZ, termékek közül pedig Savaria cigaretta, Savaria bor, és az egészszet csak tetőzte a répcelaki sajtógyár Savaria ömlesztett sajtja.⁵⁴ Ez a trend a végén túlzónak hatott,⁵⁵ és véleményem szerint ez is alááshatta a történelmi karnevál népszerűségét.

Rendezés, szereplők és nézők

A rendezői körökben is voltak változások. Itt fontos megjegyezni, hogy az utókor magának a karneválnak az ötletét sem Mentés Vilmostól eredezteti, bár való igaz, egy ilyen nagy eseményt nem is lehetett egyedül megrendezni, még ha megálmodni meg is lehe-

51 Bertalan Lajos: Savaria 1967. = VSZ, 1967. 4. sz. 610–615. p. (továbbiakban: Bertalan, 1967). Olvasom. = VN, 1967. XII. évf. 203. sz. (továbbiakban: Név nélkül, 1967.) 6. p.

52 Lucius Licinius Lucullus (Kr. e. 109 – Kr. e. 59/56) római politikus és hadvezér volt, aki többek között gazdag lakomáiról vált ismertté, innen a sátor elnevezése.

53 Név nélkül: Nagyszerűen sikerült a történelmi lovasjáték és a honvédelmi sportnap Szombathelyen. = VN, 1962. VII. évf. 200. sz. 6. p.

54 Név nélkül, 1967.

55 Uo.

tett. A sokkal ismertebb verzió az, amikor Gonda György, Gosztonyi János és Szentlélek Tihamér hárman, egy romkert padon ülve találták ki az ünnepet.⁵⁶ De még ha az elméleti létrehozásában nem is vettek részt, ez a három személy sokat tett a karnevál gyakorlati megvalósításáért, különösen Szentlélek Tihamér – már csak munkájából adódóan is. A szervezés a városi pártbizottság feladata volt, azon belül pedig egy intézőbizottságé. Az első ilyen ülést Cziznek Miklós a városi MSZMP első titkára, Makra Sándor, az agitációs és propaganda bizottság vezetője, és Mentés Vilmos oktatás- és népművelési felelős hívták össze. Már itt megjelent a későbbi főszervezők zöme:⁵⁷ Kiss Vilmos a Művelődési Felügyelőség osztályvezetője, Gerecs László, az Ady Kulturális Otthon igazgatója, népművelő, és Gál Ferusz József, aki a karnevál rendezője volt 1964-ig.⁵⁸ 1965-től előbb a veszprémi Petőfi Sándor színház, majd egy évvel később már a kecskeméti Katona József Színház igazgatója, Turián György rendezte a felvonulást. Ebből is látszik a fesztivál országos szintűvé válásának folyamata. A zeneszerzést Békefi Antal és Petró János zeneszerzőknek, Troszt Margitnak, a Magyar Rádió zenei szerkesztőjének és Weszelits Jenő karmesternek köszönhetjük.⁵⁹

A pénzt a Városi Tanács biztosította. 1961-ben ez az összeg húszezer forint volt,⁶⁰ ami mai értéken körülbelül kettőmilliónyolcszázézer forintnak felel meg,⁶¹ ezen

56 Szekeres – Kovács – Váradi, 1997.

57 Mentés Vilmos: Az 1961-ben született és 1968-ig tartó – 8 év – Savaria Történelmi Karnevál létrehozásában legfontosabb közreműködők névsora. Kézirat. 2019. (továbbiakban: Mentés, 2019.) Megjegyzés: nem tudni, miért van a kézirat címében fogalmi tévedés.

58 Kisórsi, 2018.

59 Uo.

60 Mentés, 2019.

61 Ez a pályamunka első megjelenésekor, 2023 februárjában becsült érték.

kívül komoly összegeket vontak el az üzemek kulturális alapjaiból is.

Az előmunkálatokban is fontos szerep jutott az üzemeknek, hiszen számos kelléket ők biztosítottak, gyakran rossz minőségben, főleg, ami a történelmi hűséget illeti. A Pamutipar biztosított anyagot a varró KTSZ-eknek, akik ezekből készítették a tunikákat a rómaiaknak. Többek között a városi gimnáziumok tanulói alakították a római népet, és olyan visszaemlékezésről is tudomást szereztem, hogy nem volt elég jelmez, ezért egyik beszélgetőpartnerem állítása szerint volt, aki otthon készítette a jelmezt, például lepedőből. Ez az állítás főleg úgy meglepő, hogy a Központi Jelmezkölcsönző Vállalat készségesen biztosított ruhákat: 1961-ben még csak harminchárom kosárnyit küldtek, 1962-ben már hatvan kosárral, 1967-ben már négy megrakott teherautóval hozták azokat. A szlávok ruháját a Takarógyár biztosította, a honfoglalókét szintén a varró KTSZ-ek. A Horthy-kor katonáinak a lábára ugyanúgy a határőrség leselejtezett csizmái kerültek, mint Dózsa György parasztseregének a lábára, akiknek a kiegyenesített kaszáit egyébiránt a szentgotthárdi kaszagyár készítette. A lábbelik egy másik jelentős hányadát, a római sarukat nem meglepő módon a Cipőgyár csinálta. A fegyvereket részben a Nemzeti Színházról kölcsönözték, részben a Mezőgépgyár készítette azokat. A gépgyár pajzsokat is készített, pont úgy, ahogy a városi bádigosok. Az építőipari dolgozók íjakat és tegezket csináltak, a XII-es Járműjavító pedig ágyúkat és római szekereket, bigákat és quadrigákat.⁶² Érdekeség, hogy a szekerek valóságghű megépítéséhez egy, a rendezésben részt vevő személy 1966-

62 Szekeres – Kovács – Váradi, 1997. és Név nélkül, 1961.

ban megszerezte a *Ben Hur* című film prospektusát.⁶³ A lovakat az ország minden pontjából hozták.

Mint korábban említettem, és mivel ez a munka ünnepén magától értetődő, május 1-jén is a munkásság volt a fő szervező erő. A parkok díszítése és a szórakoztatás nagy része az üzemek nyakába hullott, amit azonban a nagyszámú üzemi kultúrscoportok tisztességesen meg is oldottak. Viszont a fő attrakcióra, a felvonulásra legalább ilyen sokat kellett készülni. Az első években még gyakran közvetítette az újság ezeket az előkészületeket. A munkások hangzatos mondatokat, molinókat cipeltek, és mindenféle módon igyekeztek felhívni a figyelmet a vállalat kiemelkedő teljesítményére, rendszerint a tervet bőven meghaladó termelésükre. Mivel '67-től kezdve felvonulás sem volt már, ezért ezt a jellegét egyre jobban elhagyta. A fő szervező erő, aki az utasításokat kiadta, itt is a városi tanács volt. Egyetlen kezdeményezés erejéig kívánták csak bevonni az embereket: 1966-ban megkérték a város lakosságát, hogy május 1-jén házaikat díszítsék fel vörös lobogókkal.⁶⁴

Még egy gondolat erejéig visszatérnék az üzemek munkásaira, akikre 1960-ban még kiemelt figyelmet fordítottak. Elég elolvasni a *Vas Népe* 1960-as beszámolóját, és az ember átfogó képet kap a város iparáról, sportéletéről és középfokú oktatásáról, hiszen a felvonulás pontos sorrendjét közvetítette a cikk, de az élüzemeknek jellemzően nagyobb bekezdést biztosítottak.⁶⁵ Ebből az áttekintésből egyébként ismét kitűnik Szombathely könnyűipari jellege.

Mivel országos, állami ünnepről beszélünk, ezért nem volt várható, hogy magas beosztású politikusok is megjelenjenek itt, ők inkább maradtak a fővárosi ünnepeken. A később igen fontossá vált beszédeket – csupán azért mondom fontosnak, mert ez jelentette az ideológiai fogódzkodót az ünnepeken, és így adott annak a keretet – városi, megyei beosztású politikusok tartották, 1961-ben még Gosztonyi János és Gonda György megyei vezetők, később már csak a megyei vagy városi párt végrehajtóbizottságok tagjai szólaltak fel. A későbbi évek szónokai közül talán csak Czinzek Miklós, a városi pártbizottság első titkára, és Fegyveres István, a megye országgyűlési képviselője emelkedik ki. Vendégek és magas beosztású politikusok május 1-jén csak különleges alkalmakkor tartózkodtak Szombathelyen, ám a felvonulást és ünnepélyt ők sem vették szemügyre, hiába járt itt 1960-ban Ilku Pál művelődésügyi miniszterhelyettes,⁶⁶ 1965-ben Nagy Józsefné könnyűipari miniszter,⁶⁷ vagy 1967-ben egy osztrák és egy jugoszláv delegáció, amikor is a három országot átszelő Népek Barátsága Útját avatták.⁶⁸

A Savaria Karnevál ezzel szemben igazi kuriózumnak számított, amit már 1961-ben megtekintett egy negyvenfős osztrák békeküldöttség is.⁶⁹ Az első fecskét még sok külföldi csoport követte, javarészt osztrákok és jugoszlávok, de csehszlovák és szovjet vendégekről is beszámoltak.⁷⁰ A város és

63 Szakály Éva: Hány szárba fut a quadriga...? – Lovak, kocsi, szekerek, hajtók. = VN, 1966. aug. 5. 5. p.

64 Név nélkül: Hírek. = VN, 1966. XI. évf. 101. sz. 6. p.

65 Név nélkül: Szín pompás felvonulással köszöntötték megyénk dolgozói május elsejét. = VN, 1960. V. évf. 103. sz. 1., 3. p.

66 Név nélkül: „Számítunk Szombathely és a megye dolgozóinak segítségére” – Ilku Pál elvtárs letette a megyei művelődési és sportház alapkövét. = VN, 1960. V. évf. 103. sz. 5. p.

67 Név nélkül: Átadták a vándorzászlót a tizenötösör élüzem Pamutiparnak. = VN, 1965. X. évf. 102. sz. 1. p.

68 Név nélkül: Felavatták a Népek Barátsága Útját. = VN, 1967. XII. évf. 102. sz. 3. p.

69 Név nélkül: Osztrák vendégek Vas megyében. = VN, 1961. VI. évf. 226. sz. 4. p.

70 Kisórsi, 2018.

a megye elő is segítette az érkezésüket: a karnevál programját német nyelven is kiadták, megjelentek városszerte a kétnyelvű üdvözlő feliratok, 1964-ben a nyári hónapokra 24 órás vízumkedvezményt vezettek be a nyugati határon, és a korszakban létrejött a közvetlen vasúti és autóbusszjáratos összeköttetés Szombathely és Ausztria között.⁷¹ Magyarországról pedig minden évben tömegek érkeztek. Turistacsalogatónak 1966-ban a jegy mellé tizenháromezer bronz és ezüst Claudius-émlékérmét is kiosztottak.⁷²

Magas beosztású vendégek is bőven érkeztek, mind külföldről, mind hazánkból. A hazai vendégek közül érdemes megemlíteni Ilku Pált, akit időközben már művelődésügyi miniszterré léptettek elő, Kisházi Ödön munkaügyi minisztert, Orbán Lászlót, az MSZMP központi bizottságának a tagját, az Elnöki Tanács későbbi elnökhelyettesét⁷³ (mindkét beosztása idején felült a karneválon) vagy Illés Béla és Dobozy Imre Kossuth-díjas írókat.⁷⁴ A külföldi vendégek rengetegen voltak, így csak a teljesség igénye nélkül említem őket: Irdem Olavia magyarországi finn nagykövet, Albert Hirsch, az osztrák–magyar baráti társaság főtitkára,⁷⁵ G. I. Turjanica, a szovjet hadsereg magas rangú tisztje, Rudi Cacinovic, a szlovén Végrehajtó Tanács tagja, és Hans Barvizius, Wienerneustadt polgármestere.⁷⁶

71 Uo.

72 Név nélkül: Idegenforgalmi érdekességek. = VN, 1966. aug. 4. 5. p.

73 Név nélkül: Színpompás történelmi karnevál, hatalmas érdeklődés a Savaria Ünnepegeken. = VN, 1962. VI. évf. 200. sz. (továbbiakban: Név nélkül, 1962.). 1., 3. p.

74 Szakály Éva: XLIII – 1965 – Ragyogó napsütésben több tízezer ember gyönyörködte végig a Savaria Történelmi Karnevált. = VN, 1965. X. évf. 204. sz. (továbbiakban: Szakály, 1965.) 1., 3. p.

75 Uo.

76 Pósfai H. János: Élsz, virágoz Savaria! – tízezrek gyönyörködtek a karnevál színes, tarka képeiben. = VN, 1966. XI. évf. 204. sz. (továbbiakban: Pósfai, 1966.) 1., 3. p.

Újságírókból sem volt hiány: a *Népszabadság* évente közvetített kisebb-nagyobb cikkekben a karneválról, de írt róla a *Magyar Nemzet*, és több helyi lap is, mint a *Délmagyarország*, a *Petőfi Népe*, a *Dolgozók Lapja*, vagy a *Szolnok Megyei Néplap*.⁷⁷ Külföldi újságírók is megjelentek: a Nemzetközi Újságíró Üdülőből 30 külföldi újságíró érkezett,⁷⁸ 1964-ben pedig a *Vas Népe* testvérlapja, az NDK-beli *Freies Erde* közvetített. 1964-ben és '65-ben a filmhíradó stábjá forgatott a karneválon, 1966-ban pedig a Magyar Televízió élőben közvetítette az egész országban a felvonulást.

Mint a szocialista világban oly sok helyen, a karneválon is a munkások voltak a főszereplői az eseménynek, az első karnevál például az üzemi dolgozók lelkiismeretes munkájának köszönhetően tudott létrejönni. A szerepeket teljesen véletlenszerűen osztották ki. A rómaiakat gimnazisták alakították, a hunokat (és avarokat, germánokat) a posta és a XII. Autójavító Vállalat dolgozói jelenítették meg. A szlávokat a Takarógyár, a honfoglalókat a Pamutipar és a Nyugatmagyarországi Fűrészek, a tatárokat a REMIX és az Állami Építőipari Vállalat, a Hunyadiakat és Dózsa jobbagyseregét a vépi kultúrotthon lakói és a KISZÖV (Kisipari Szövetkezetek Országos Szövetsége) tagjai, a törököket pedig a MÁV munkatársai játszották el. A kurucokat és labancokat a Mezőgépgyár személyesítette meg, a franciákat az ÉDÁSZ, az 1848–49-es szabadságharcot a Járműjavító Vállalat, a tanácsköztársaságokat pedig az Öntöde, az Állami Áruház és a vasúti pályafenntartás dolgozói. A Horthy-korszakot a Cipógyár dolgozóinak és a Munkaerő-tartalékok Hivatalának kellett magára vállalnia. A Vörös Hadsereg önmagát alakította, míg a történelmi jelent körülbelül egy tucat másik vállalat dolgozói vállalták,⁷⁹

77 Kisőrsi, 2018.

78 Pósfai, 1966.

79 Kisőrsi, 2018.

és sportolók is, akik például az olimpia éveiben az öt karikat is magukkal vitték. A későbbi években a Belügyminisztérium lovasrendőrei is csatlakoztak az 1848-as huszárok közé.

Jóllehet, ez a rengeteg intézmény nem jelentett akkora tömeget, mint egy május 1-jei felvonuláson, hiszen rengeteg pénzbe került volna az öltöztetésük. A legnagyobb résztvevő tömeg három-négyezer fő között mozgott. Valószínűsíthető, hogy csak a kulturális és közösségi programokban amúgy is élen járó munkatársak vettek vagy vehettek részt a felvonuláson. Üzemekre lebontva a város és a megye legnagyobb vállalata, a Savaria Cipőgyár adta a legtöbb szereplőt, ez 1966-ban 270, 1969-ben viszont már csak 120 fő volt, mindez egy több ezres létesítményből.⁸⁰

A karnevál megszűnése

A karnevál megszűnése nem biztos, hogy mindenkit meglepett. Már egy, a *Vasi Szemle*-ben megjelent, a Savaria 1967 történéseit összefoglaló és elemző cikkben is olvasható az a gondolat, hogy hiába szép és kétségkívül látványos a karnevál, már teljesen elvesztette az eredeti újdonságizét. A cikk szerzője méltányolta, hogy sok tekintetben hitelesebb, történelemhűbb lett a felvonulás, viszont rendkívül keveset változott a megvalósítása az évek alatt.⁸¹ 1968-ban már újságcikkben hívták fel a szombat-helyiek figyelmét, hogy reklámozzák a Savaria '68 eseményeit.⁸²

Utólag visszatekintve, a legnagyobb problémát az jelentette, hogy a karnevál önmagában – és ez a szó az aláhúzandó – nem állta meg a helyét. A kezdeti évek, 1961

és 1962 után csaknem teljes mértékben híján volt kísérőrendezvényeknek (ami az adott napot, hétvégét illeti), mindössze Plautus⁸³ *Szamárvásár* című drámájának 1966-os bemutatóját, és a hagyománnyá váló *Varázsfuvola* előadást lehet idesorolni, amit az Iseumban rendeztek meg. Látványvilága sem hozott kiemelkedő újdonságot, még ha a rendezők – kiváltképp Turián György – próbálkoztak is vele, mind a kerettörténet, narrátori előadásmód, és a tér kihasználásában, hiszen 1968-ban átalakították a Berzsényi teret és a nagyobb területet jobban ki tudták használni egy-egy jelenethez, és a szereplők is nyolc irányból érkezhettek egyszerre.⁸⁴ A mai Savaria Karneválok sikerének a titka, miután már huszonegyet⁸⁵ sikeresen megrendeztek belőle, mondhatjuk, hogy valószínűleg a hagyományörző csoportok korhű és látványos előadása és a négy napig tartó folyamatos kulturális-szórakoztató kísérőrendezvények, a gasztronómiai különlegességek, portékák, valamint a Fő téri vásár. A hét évtizeddel ezelőtti fesztivál mindezekből keveset tudott felmutatni.

Hivatalosan sosem törölték el a karnevált. Először azt mondták, hogy két, majd hogy ötévente⁸⁶ rendezik meg. A hetvenes évek elején még megjelentek cikkek, hogy a következő évben karnevált rendeznek, de már tudjuk, hogy ezekből nem lett semmi.

Az eltörlés kapcsán kering a városban pár „SS-katona” esete, akik valamelyik karnevál után, ahogy azt jelmezes társaik is tették, úgy, ahogy voltak, beültek egy presz-

83 Titus Macchius Plautus (Kr. e. 254 körül – Kr. e. 184 körül) római drámaíró.

84 Szakály Éva: Savaria Történelmi Karnevál '68! – A trónfosztás okairól beszélünk Turián György főrendezővel. = VN, 1968. aug. 19. 3. p.

85 2023. februári állapot.

86 Név nélkül: Az idén nem lesz karnevál. = VN, 1970. XV. évf. 124. sz. 1. p.; Név nélkül: Szombathelyi nyár 72–73. = VN, 1972. XVII. évf. 171. sz. 1. p.

80 Uo. A *Savaria Cipő* folyóirat alapján.

81 Bertalan, 1967.

82 Név nélkül: Aktívabb szerénységet! = VN, 1968. augusztus 16.

szóba szomjukat csillapítani, tették mindezt SS-egyenruhában. A történet a *Savaria Karneválok története* című dokumentumfilmben háromféle visszaemlékezésben található meg, amelyekből az sem derül ki, hogy tényleg 1969-ben, vagy jóval már előtte megtörtént-e az eset. Az első verzió szerint a fiatalokat egy megyei pártbizottsági tag vette észre, és ebből aztán a bizottságon belül hatalmas botrány kerekedett, de a karnevált még évekig megtartották. A második fajta elbeszélés már rendőrökről is beszélt, ám a „fasiszták” miatt kihívott rendőrpáncsnok csak nevetett az eseten, de kétségtelen, hogy a fiatalok rendszeren beleélték magukat a szerepbe. Gál Ferusz József viszont már azt mondta, hogy a rendőrpáncsnokot az ifjak viselkedése mélységesen felháborította, és ezt a legközelebbi kiértékelésen szóvá is tette – állítólag ennek is köszönhető, hogy a karnevált a következő évtől kezdve nem rendezték meg.⁸⁷

A valódi ok ezzel szemben vagy politikai indíttatású, vagy gazdasági alapú, igaz, előbbi inkább csak a kor történelmi sajátosságaiból kiindul feltevés. Nagyon valószínű, hogy az anyagi terheket nem bírta tovább a város, és az üzemek kulturális alapjaiból túl sokat kellett, vagy túl sokat kellett volna elvonni.

Kísérletek az identitásalkotásra – a népnevelés céljai és eszközei

Az ünnepségek tolmácsolt üzenetei

Jogosan merül fel a kérdés: mi volt az értelme megrendezni az ünnepeket? Hiszen főleg a Savaria eseménysorozat hatalmas költségeket emésztett fel, de a május elseje sem volt olcsó, még akkor sem, ha a rende-

zési költségeket és a szervezést is részben áthárították az üzemi kulturális egyesületekre. Fontos leszögezni, hogy mivel a korszakban gyakorlatilag minden állami szervezet irányításával történt, propagandaértéke mindkét rendezvénynek volt, de legalábbis a párt hatalmának alátámasztására tett kísérletként értelmezhető. Az ünnepségek céljait részben már érintettem is, de két részre bontva összegyűjtöttem azokat: először a hivatalos és mindenkivel megosztott, esetleg a korszak laikus emberének is egyértelmű célokat.

Május 1-je a II. Internacionálé révén lett kijelölve mint a munka ünnepe. A talán kicsit ködös elnevezés a munka helyett – nem teljesen váratlan fordulatként – a munkásság jogaiért való küzdelem tüzte ki céljaul. Kisebb mértékben pedig magáról a munkásságról, a munkásság mint társadalmi réteg egységbe kovácsolásáról szólt. Ez hazánkban egészen 1945-ig tartott, ezután – legalábbis az állampárt hivatalos álláspontja szerint – ezek a követelések teljesültek, így már egyre inkább a munkásság győzelmét testesítették meg az ünnepek. Ezzel szemben a hivatalos közlés – kissé így talán önmagának is ellentmondva – még mindig a küzdelem fogalmazta meg fő céljaként. És miért küzdöttek? A helyi, kis munkásközösségek helyett már a kommunizmus internacionalizmusának megfelelően a nemzetközi munkásságért álltak ki, akik még a „kizsákmányoló kapitalizmus” igája alatt szenvednek. Másfelől ez az ünnep arról a felszabadító élményről szólt, amit a szocialista országokhoz, a „békétáborhoz” való tartozás miatt éreznek a dolgozók. Szombathelyen is rendszeres szokás volt a „béke” feliratú lufik szabadon eresztése, és 1960-ban a Cipőgyár dolgozói egy békepárti megmozdulást mutattak be: fából fűrészelt atombombákat hordoztak, míg a sor elején

⁸⁷ Szekeres Kriszta – Kovács Tibor – Váradi Gábor: *A Savaria Karneválok története*. 1997. (Film)

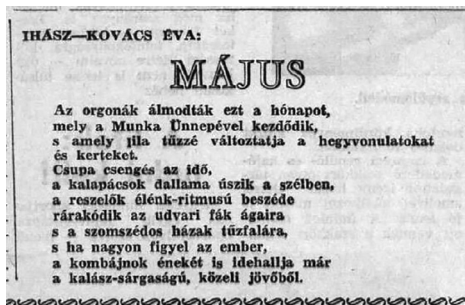
nagy betűkkel a „Nem ezt!” feliratot.⁸⁸ Így tehát ránézésre nagyon is a mozgalmiság maradt a középpontban, de mivel – elméletileg – a szocializmus megvalósítása, megvalósulása miatt a dolgozó népnek nem maradt miért megmozdulnia és tüntetnie, a nemzetköziséget hangsúlyozták, a szombathelyi vezető elvtársak beszédeikben sosem felejtették el kiemelni az imperialisták legutóbbi támadásait és a szocializmust fenyegető nemzetközi veszélyeket.

Egyúttal mindig fontos téma volt a dicső mozgalmi múltba való visszatekintés is. Mindig, szinte mindenből az első a legemlékezetesebb és sok mindent másképp csinálna utólag az ember, de a múlt mindig szebbé, édesebbé, és jelen esetben dicsőbbé válik. A múlt hősei inspirálják a ma emberét. Ezt jól tudták az akkori vezetők is, és így gyakori beszédtémájuk volt a múltba, a régi május elsejekre való visszatekintés, és szerencsésükre ezekre mindig találtak megfelelő évfordulós okot is. Mindez a munka ünnepének fenntartásának, kötelezővé tételének legitimációját is erősítette, hiszen a hősi, történelmi, vagy tán még az az előtti időkhöz vezette vissza az ünnep-ség eredetét.

Ahogy a május elsejei ünnepek üzenete és körítése egyre inkább elkezdett az átlagember számára is átélhetőbbé, élvezhetőbbé válni, úgy szorultak vissza a szocializmustól átítatott művészeti rendezvények is a munka ünnepe körül. A *Vas Népe* hasábjain ezért már csak ritkán jelentek meg költemények, részben (az utókor számára) ismeretlen, magyar költőktől, részben viszont ismertebb művészekről, mint Majakovszkij,⁸⁹ Juhász Gyula, Kassák Lajos, Nagy László vagy Illyés

88 Név nélkül: Szín pompás felvonulással köszöntötték megyéink dolgozói május elsejét. = VN, 1960. V. évf. 103. szám 1., 3. p.

89 Vlagyimir Vlagyimirovics Majakovszkij (1883–1930) nagy hatású szovjet futurista költő volt.

6. kép. Ihász-Kovács Éva: Május
Forrás: Ihász-Kovács Éva: Május (vers). *Vas Népe*, 1966. máj. 1. 9. p.

Gyula, akinek viszont a *Buda* című versére nagyon nehezen lehet ráhúzni a május 1-jét, ugyanis az Budapest második világháborús ostromának végéről szól. Mindössze két évfolyam, az 1960-as és az 1969-es újságok tartalmaztak sok verset május 1-jével kapcsolatban. A két említett évfolyam versválogatásain kívül mindössze két darab május elsejei költeményt közölt a *Vas Népe* a vizsgált évtizedben, amik közül Ihász-Kovács Éva *Május* című, a korszak paródiájának is beillő versét emelném ki (6. kép).

Továbbá 1960-ban nagy figyelem övezte a szombathelyi Déryné Színház színészeit, akik a munka ünnepén a szabadtéri színpadon Leonyid Rahmanov⁹⁰ *Viharos alkonyat* című drámáját adták elő. A mű kiválasztása egyértelmű propagandacéllal történt: a történet a nagy októberi szocialista forradalom napjaiban játszódik és azt három ember történetén, személyiségén keresztül mutatja be. Polezsájev, a világhírű tudós a forradalom napjaiban úgy dönt, a bolsevikok mellé áll, tanársegédje, Boncsarov viszont született kommunista és már nagyon régóta a forradalom kirombantásán

90 Leonyid Rahmanov (1908–1988) szovjet író, drámaíró.

dolgozik. Velük szemben Varabjov, a magántanár áll, aki gyűlöli a munkásságot, és „görcsösen ragaszkodik a múlthoz”.⁹¹

Az ezt követő években már nem emeli ki a sajtó egyes színi előadásokat. Ami előadások voltak, azt inkább az üzemi színjátszó körök, táncgyesületek tartották, vagy például a Nőegylet, amely mesejátékokat adott elő a gyerekeknek.

Mivel a hatvanas évekről beszélünk, felesleges lenne elvitatni, hogy igenis fontos szerepet töltött be a párt kommunikációjában, hogy a május elseje nem más, mint szórakozás. Az üzemek, a dolgozók vendégelik meg a népet, vagyis önmagukat, szervezik a műsorokat, programokat, a szórakozást, az ellátást, a díszítést. Ez már nem valami felsőbb hatalom kötelező ünnepe, hanem valamilyen szinten megpróbálják lemarni az ideológiai mázt, és csak a keretet megtartani, a munkások önmagukat ünneplik ezen a napon. Habár az államszocializmus többi ünnepének sorába illeszkedve mindig is üres maradt a túlnyomó többség számára, de legalább sikerült az engedetlenséget leszerelni, és inkább egy állami szabaddnappá vált.

A másik oldalon a Savaria Karnevál, a Savaria Ünnepségek – legalábbis a közlés szintjén – igencsak szerény kezdetekkel, és igazán őszinte célokkal rendelkezett. A karnevál célját a *Vas Népe*ben Elek Tibor foglalta össze: „Az ünnepség egyik célja, hogy a város lakossága szórakozzék, és e nép-ünnepeken, aki csak akar, jelmezesen vagy anélkül részt vehessen. A szórakoztatáson túl azonban komoly ismereteket is kíván nyújtani ez az ünnepség mind a felvonulók, mind a szemlélők számára.”⁹² Tehát a nem

titkolt cél a város lakosságának szórakoztatása volt, és valljuk be, ebből nem is adtak alább. A fő indok pedig a város lakosságának oktatása, nevelése volt, magától értetődően egyelőre csak saját városának történelmi gazdagságával kívánták megismertetni, ami igen szilárd alapot adott a város öntudatának, lokálpatriotizmusának megerősödéséhez, hiszen mégiscsak az ókori Európa legnagyobb befolyással bíró birodalmának köszönheti a város az eredetét. A kezdeményezést hatalmas sikernek könyvelhetjük el, hiszen a lakosság nemcsak megismerte, de utána még éveken át őrizte is gazdag örökségét, és sosem felejtette el azt, inkább csak gyarapítja.

A másik indok a turizmus fellendítése volt Szombathelyen. Az ötvenes években elhanyagolt városnak a régészeti leletek feltárása nagy lehetőséget jelentett a hirtelen jött érdekesség és hírnév turizmusának és látogatottságának fellendítésére. Ehhez már csak egy országos figyelmet vonzó programot kellett kitalálni. Természetesen, mivel ezt egy egész éves, de mindenképp egész nyári programsorozattá bővítették, az egész éves turistacsalogatás és kihasználtság lebegett a szemük előtt, Szombathelyen ekkor több, nagyobb méretű szálloda és turistaszálló épült. Ide tartozik még a rivalizálás kérdése is. Szombathely bevallottan nem akart elmaradni az ország többi nagyobb városától, rendezvényétől. Ez olyan jól sikerült, hogy a Savaria Karnevált a vidék egyik legnagyobb fesztiváljaként emlegették, a vasi megyeszékhelyen pedig egyenesen nemzetközi sikerként könyvelték el, és a cél ennek a határokon átívelő sikernek a kihasználása, elmélyítése is volt.

91 Szakály Éva: Viharos alkonyat – Rahmanov drámája a Déryné színház előadásában. = VN, 1960. V. évf. 102. sz. 4. p.

92 Elek Tibor: Vasárnapi levél egy hagyomány születéséről. = VN, 1962. VII. évf. 199. sz. 4. p.

*Az ünnepségek valódi céljai és üzenetei;
a szocialista hazafiság*

Ami közös minden népünnepélyben, így a tárgyaltakban is, az az, hogy a társadalmi feszültségek levezetése a célja, miközben a kooperáció álcáját mutatja. Az élet sok területén jogfosztott társadalom tagjainál csak az biztos, hogy egyszer az utcára vonulnak, fontos fegyvertény tehát a hatalom megtartásáért vívott harcban, hogyha az állam kontrollálni tudja, mikor és hogyan tegyék ezt meg. Míg más ünnepek nem voltak erre alkalmasak, – mint április negyedik és november hetedik – hiszen egészen más és konkrét esemény, eszme köré csoportosulnak, addig a munka ünnepe egy megfoghatatlan, a hatalom által tetszőlegesen változtatható jelentésű alkalom, így fontos szerepet kapott a kádári konszolidáció időszakában. Tehát az államszocializmus üres, jelentéktelen ünnepei közül legalább egyet tudtak hasznosítani. A kádári konszolidáció egyfajta kompromisszumot ajánlott a politika és a társadalom, a társadalom hagyományai és érdekei között. Május elsején Szombathelyen is csak annyi politikát vittek bele az ünnepbe, amennyi ideológiailag nagyon muszáj volt, meghagyták inkább a munkásság örömmünnepének, felemás sikerrel, hiszen egy elejétől fogva üres ünnepet nehéz a semmiből tartalommal megtölteni, de talán a hatvanas évek volt az a korszak, amikor a legjobban sikerült, és itt elsősorban a kötelező felvonulások háromévi szüneteltetésére gondolok. Az állam tessék-lássék módra azért évről évre jelentetett meg aktuális május elsejei jelzavakat, amelyek a tradicionálisnak számító munkásmozgalmi, kapitalizmusellenes és békepárti felkiáltások mellett aktuálpolitikai témákat is érintettek (7. kép).

A Vas Népe ezek közül rendre címlapjára tűzött egyet-egyet május elsején.

A tömegek feszültségének a levezetésére érthető okokból nem volt elég egyetlen ünnepség, ez a nagyobb településeken, így Szombathelyen is megkívánta egy helyi jellegű esemény létrehozását. Nem véletlen, hogy emiatt először az '56 utáni megbékéltetés időszakában kerültek megrendezésre a helyi ünnepek.⁹³ Fontos aspektusa volt még ezeknek a helyi kuriózumoknak, hogy lehetőséget adtak a lokálpatriotizmus megerősödésére, és a karnevál erre a célra tökéletesnek bizonyult. A történelmi környezet még a korban szitokszónak számító, elfojtott nacionalizmust is előhozhatta az emberekből, mindezt a párt felügyeletében és kulturált módon.

Ez a folyamat nyilvánvaló volt, így kellett találni rá egy elfogadható, és az ideológiai szóhasználatban gyökerező szinonimát, ami ezt a visszafogott nacionalizmust helyettesíti, és elfogadhatóvá teszi. A helyes kifejezés a szocialista hazafiság lett, amely az MSZMP IX. kongresszusán, 1966-ban került előtérbe, habár ekkor már legalább egy évtizede terítéken volt. „Az eddigieknél hatékonyabban kell segítenünk a szocialista erkölcs, s ezen belül is a szocialista hazafiság, a munkához való új viszony és a közösségi szellem elmélyítését”⁹⁴ – határoztak. Egy olyan eszme, melyben látszólag ellentétes fogalmak, az internacionalizmus és a hazaszeretet (csak a korhű szóhasználat miatt kerülöm a „nacionalizmus” szót) találkoznak, a lokálpatriotizmus és hazafiság alapja pedig a szocializmus vívmányainak megvalósulása. A korabeli indoklás szerint viszont – és ennek a szocialista vívmányok ünneplésénél fogva volt is némi alapja – ez

93 Mentés, 2021.

94 Rácz János: A szocialista hazafiságra való nevelés kérdéséhez. = VSZ, 1969. XXIII. évf. 2. sz. (továbbiakban: Rácz, 1969.) 161–166. p.

7. kép. Az MSZMP 1967. május elseji jelszavai

Forrás: A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának május 1-i jelszavai. Vas Népe, 1967. XII. évf. 89. sz. 1. p.

a világnézet épphogy ellentétes is a nacionalizmussal. A nemzet, a haza új ellensége nem másík népek vagy az internacionalizmus, hanem az imperializmus és burzsoázia lett. A szocialista hazafiság a korszakra jellemző újonnan létrehozott, képlékeny, és ennél fogva tetszőlegesen alakítható gumi-fogalmak közé tartozott, tehát aki nem értette, félreértette, azt egyszerűbb volt ideológiailag gyengébben képzettnek titulálni.⁹⁵ A gondolat alapvetően tökéletesen illeszkedik a kommunizmus utópisztikus világnézetébe. Egyúttal ideológiai megoldási alapot kínált a már 1956-ban felszínre törő, és a térségben mindig is erős nacionalizmus letörésére, beleágyazva azt a vezető szellemiségbe.

A Savaria Karnevál ezt a célt ágyazta bele programjába: megmutatva a történelmet a polgároknak és egyúttal megmutatni

a szocializmus vívmányait is: a boldog, felszabadult dolgozók mellett a Vosztok rakéta is megjelent (május 1-jén is egy ízben), vagy a szovjet autóipar remekei is, 1967-ben.⁹⁶ De az útvonal és a helyszín sokkal jelképe-sebb volt, ahogyan korábban említettem: Szombathely csaknem minden fontos, szocializmus alatt épített központi épületét és mozgalmi, önkormányzati központjait érintette a menet. Így Savaria római népe találkozott a szocializmus vívmányaival, a szombathelyiek büszkesége az új eredményekkel, és a kör bezárult. Létrejött a tökéletes recept a szocialista hazafiságra neveléshez.

⁹⁶ A Savaria Történelmi Karnevál forgatókönyve, 1967.; Archív felvétel. 1967. (MNL Vas Vármegyei Levéltár helytörténeti gyűjtemény).

⁹⁵ Uo.

A szocialista történelemszemlélet: történelemábrázolás, értékek és ellenségek

A szocialista hazafiság nem értelmezhető a szocialista történelemszemlélet ismertetése nélkül, amely az egészet keretbe foglalta.⁹⁷ A kommunizmus atyja, Karl Marx a történelmet osztályharcok sorozataként írja le, ahol az osztályok, és kiváltképp az elnyomó burzsoázia és velük szemben a kizsákmányolt rétegek – a filozófus jelenkorában a néhány helyen még nem felszabadított jobbágyság (agrárproletariátus) és a munkásság – harcolnak egymással. Elnyomott az elnyomó ellen küzd, míg el nem érkezik az elnyomottak uralma, mely mindenkit egyenlővé tesz, és megvalósul a kommunizmus. Ezt az osztályharcos, szocialista történelemszemléletet és világnézetét kívánta átadni a tömegnek a vezetés egy szórakoztató előadás keretein belül. A karnevál ideális helyszíne volt ennek, amivel a korszak értelmisége is tisztában volt.⁹⁸

Elsőként a lokalitás mázát vonták fel az ünnepre. A korábban már tárgyalt helyi hősök, mint a kurucok vasi és dunántúli vezérei, valamint a Horváth Boldizsár mellé csapódott helyi helyszínek. Hunyadiék korából két eseményt emeltek ki: amikor 1483-ban, Ausztria elleni hadjárata előtt Hunyadi Mátyás fekete seregével járt a városban, valamint 1968-ban a reneszánsz uralkodó egy bozsoki vadászatát elevenítették fel. A török korban jelentős szerepet kapott a kőszegi diadal, valamint a győrvári és szentgotthárdi győztes csaták emléke. A francia gárdisták érkezése várostörténeti

szempontból, illetve a nemzetközi munkásság nézőpontjából is fontos szerepet töltött be a felvonulásokon. 1809-ben Szombat helyre Napóleon francia csapatai vonultak be, és száztiz napig itt tartózkodtak, ezalatt pedig megtervezték például a Megyeháza épületét. Eközben – az 1960-as évekbeli újságírók szerint – Napóleon seregei a francia forradalom vívmányait hozták el Magyarországra. A tanácsköztársaság idejéből is szívesen emlékeztek a már említett, „kapitalizmus” feliratú koporsóra, de Kun Béla beszédére is, hiszen az 1919-es események fontos mítoszszemléként szolgáltak a Kádárkorban. Jól látszik, hogy mindezek nemcsak a rezidens polgárokat, hanem a megye lakosságát is bevonták a lokálpatriotizmus bűvkörébe. Találtak egy olyan ünnepet, ahol kontrolláltan, ellenőrzött keretek között szabadulnak fel az indulatok.

Az 1962-es második ünnepségen az első év tapasztalatai után belefolyt a politikai akarat is a rendezésbe, s még akkor is helytálló ez a kijelentés, ha addig sem volt teljesen mentes tőle. Ettől az évtől jelent meg a három legnagyobb politikai töltettel rendelkező részlet: a tanácsköztársaság, a Horthy-kor és a Vörös Hadsereg színre lépése. A történelmi korokon át végig érezhető a ciklikusság, ugyanis egy dicső kort mindig egy nagy pusztítás követ, hogy aztán több lépésben, fokozatosan jöjjön létre az új aranykor. Savaria kezdetei mindig is dicsőök voltak, a római aranykornak viszont barbárok pusztítása és egy földrengés⁹⁹ vetett véget. A betelepülő szlávok felvirágoztatták a Dunántúlt, hogy a magyarok vehessék utána birtokba azt. A tatárok újra mindent

97 Pap Milán: „A nép és a szülőföld igaz szeretete” – A szocialista hazafiság fogalma a Kádár-rendszerben. = Politikatudományi Szemle, 2013. XXII. évf. 1. sz. 68–83. p.

98 Bertalan Lajos: Savaria 1966. = VSZ, 1967. 1. sz. 104–111. p.

99 456. szeptember 7-én 6,1-es erősségű földrengés volt Pannóniában, melynek epicentruma Savariában volt. A hunok által kifosztott várost tulajdonképpen a földig rombolta. A hunok jeleneténél a narrátori szövegben több évben is megemlítik a földrengést.

leromboltak, de a Hunyadiak ismét erőssé tették az országot, hogy a korszak ideológiai nézőpontjából a Dózsa-féle parasztfelkelés hozza el az aranykort. A török megszállást követően a szabadságharcos évek jöttek, a Rákóczi-, majd az 1848–1849-es szabadságharc ideáljait a tanácsköztársaság forradalma teljesítette be, ám a két szabadságharc között egy furcsa intermezzo, a napóleoni seregek lépnek be. A száztíz napos uralmuk megjelenítése valószínűleg a francia forradalommal indokolható, amely reményt adott, hogy teljesülhetnek ezek a függetlenségi törekvések, hiszen elhozták a világnak a forradalmat, sőt exportálták is azt. Ezután a Horthy-kor és a nyilas pusztítás (a korban felcserélhető és összemosható fogalomnak számított) ismét romba döntötte az országot, egészen a felszabadító Vörös Hadsereg érkezéséig, amely megnyitotta az utat a dicső jelenkor előtt.

Fontos azt is megvizsgálni, hogy mélyebb távlatokban milyen képet sugall ezekről a korokról a megjelenítésmód. Talán a legmeglepőbb a szlávok szereplése. Való igaz, a Dunántúlra nagy számban érkeztek szláv telepések a Római Birodalom, de még inkább az Avar Kaganátus bukása után, egészen a honfoglalásig. Azt már nem tudjuk meg, hogy az első karneválon miért szerepeltették az önálló államszervezettel is alig rendelkező, mindössze száz évig domináló dunántúli szlávokat, de azt igen, hogy 1967-ben a történelemhűség miatt vették ki őket.¹⁰⁰ A korszak üzenete talán a szlávoknak érzett hála, a szlávokkal kötött barátság lehet, amit Árpád vezér érkezésekor be is mutattak, hiszen a szlávok – a foratókönyv változásaitól függően – vagy megtanították

a vad magyarokat békés földműves útjakra, vagy behódoltak nekik. Véleményem szerint fontos aktuálpolitikai üzenete volt, elvégre a Varsói Szerződés baráti országainak túlnyomó többsége szláv volt, egyúttal 1945-ben (1956-ban?) a Szovjetunió is ugyanígy „adott békét” a magyaroknak. Egyúttal az előadáson segítő szerepet is betölthettek, hiszen a lovas magyar nép több tekintetben is hasonlíthatott a hun és tatár népekre, és valóban hasonló pusztítást okozott szerte Európában, kellett hát egy segítség, ami egy magasabb kategóriába „emeli át” a magyarokat.

Az ideológiai szempontból fontos korszakokat tovább vizsgálva Dózsa korához jutunk, ahol egyszerű az üzenet: az igazságos Mátyás halála után szabadon garázdálkodó nemesség ellen fellázadó agrárproletariátus dicső forradalma ez.

Hasonló az üzenet a *Marseillaise*-t éneklő francia seregek esetében is. A francia forradalom fontos alapköve a szocialista történelemszemléletnek is, és a *Marseillaise* sokáig a munkásság egyik fő indulója is volt. A karnevál esetében viszont többletjelentést is észre lehet venni benne, ahogy arra egyszer még a *Vas Népében* is utaltak: a napóleoni seregek érkezése „felvillantja a »nagy lehetőséget« a német iga alóli felszabadulásra”.¹⁰¹ Ez, illetve a germánok behozatala a pusztító seregek közé, a labancok megjelenítése mint a hősies kurucok ellenfelei, valamint az osztrákokkal való kiegyezés, és az annak köszönhető gazdasági és valamelyest társadalmi fellendülés elhallgatása mind-mind német-, vagy még inkább osztrákellenes szemléletmód kialakítására utalnak. Vas megyében különösen fontos kérdés volt ez Ausztria közelsége miatt. Egyetlen kapitalista szomszédunk befolyása érezhető volt az egész megyében,

100 A korabeli közgondolkodással sem illett össze a békes szlávok története, inkább butának vélték őket, amit például Szvatopluk fejedelem és a fehér ló mondója is erősített.

101 Név nélkül, 1962.

és hátráltatta a szocialista hazafiság kiépítését, ugyanis az egész megyében jól lehetett fogni a Szabad Európa Rádiót és a grazi, valamint a bécsi televízió adásait.¹⁰² Ezt nevezték a korszakban a nyugat „fellazítási taktikájának”,¹⁰³ és talán ez lehet a karneváli németellenesség oka.

A 20. század eseményei már igen erős politikai töltettel rendelkeznek. A „dicsőséges 133 nap” eseményeit egyre több és több emberrel játszották el, és 1969-ben, az ötvenéves évfordulón első helyre került. A tanácsköztársaság sikerén felbuzdulva idézi fel Sinkovits Imre és Gombos Katalin Szombathely történelmét. Üzenete egyértelmű és nyersen tálalt: a munkások és parasztok tömegei hozzák el a régen várt szabadságot a népnek a proletárdiktatúra keretein belül.

Ennél is érdekesebb azonban a Horthykor ábrázolása. Már csak azért is volt ez fontos kép, mert a karnevál alatt ez volt az egyetlen olyan, ahol nemcsak beszéltek az ellenségről, a burzsoáziáról és a fasisztákról, hanem meg is mutatták: „csendőrök, nyilasok, halálfejes SS-katonák”.¹⁰⁴ A két világháború közötti Magyarország a két dicső kép – a tanácsköztársaság és a felszabadítás – között szabályos szakadékként jelenik meg: a bemutatásakor már-már középkori képet kapunk, ahol a munkások és parasztok gyakorlatilag rabszolgáskorba vetve várják a felszabadulást, „a kor jellegzetes alakjai, a felső tízezer”¹⁰⁵ igájában nyögve. Az egyetlen pozitívumot a béke szolgáltatja: „ez az a díszes, új Magyarország, a boldog békekor, amely szebb már, mint maga a mennyország, s

százszor rútabb, mint maga a pokol.”¹⁰⁶ Máskor viszont ezt a jelentést sem hagyják meg a korszaknak, hiszen a szocialista értelmezésben éppen a Horthy-rendszer volt az, amelyik lepaktált a németekkel, és belesodorta a magyarokat a háborúba, nem véletlen, hogy a korszakban sokszor használták a „Horthy-fasizmus” kifejezést, és maga a narrátori szöveg is úgy fogalmaz, hogy Horthy Miklós a „fasizmus nevű népbetegség útját egyengeti”.¹⁰⁷

A korszak lezárása természetesen mindig a felszabadító Vörös Hadsereg megjelenésével történt, amikor is a hintón ülő urak, a honvédek és az SS-katonák elmenekültek, az eddig velük vonuló munkások és parasztok pedig félreálltak és ujjongva köszöntötték a szovjeteket, és végül elvegyültek az utána érkező tömegben. És a „hazánkban ideiglenesen állomásozó Vörös Hadsereg” jelenete volt talán a legellentmondásosabb mind közül. Ezúttal a szinte már április negyedikei emlékezőkre hasonlatos, vagyis a szovjet csapatok érkezésével kapcsolatos hivatalos álláspontot képviselő szöveg kíséerte a megszálló helyett érkező megszállókat. Ezek a hangzatos mondatok bizonyára sok szombathelyi emlékeivel ellenkeztek, különösen az a részlet, amikor „a pincéből előmerészkedőknek kenyeret nyújtanak a szovjet harcosok”,¹⁰⁸ hiszen Szombathelyen is inkább fordítva és több erőszakkal zajlott le ez a jelenet...

A történelmi jelen ábrázolása már erőteljesen összezsugorítja a május elsejei felvonulással, hiszen az átlagemberek bemutatása volt a cél, a különbség mindössze a molinók, munkásdalok hiánya volt. Teljesen nem is lehet elkülöníteni a felszaba-

102 Rác, 1969.

103 Uo.

104 Pósfai, 1966.

105 Szakály, 1965.

106 A Savaria Történelmi Karnevál forgatókönyve, 1967. Archiv felvétel. 1967. (MNL Vas Vármegyei Levéltár helytörténeti gyűjtemény).

107 Uo.

108 Szakály, 1965.

dítás képétől, az egyfajta felvezetése volt a jelenkornak, a szükséges feltétele, hogy létrejöhessen egy olyan társadalom, amelyben a szocializmust építik. A szocialista „mindenki egyenlő”-elvet erősíti a zárókép is: a narrátorok rendszeresen elvegyültek a sokaságban, és 1961-ben a nézők részesei voltak a jelenkor tömegjelentének, és bementek a felvonulók közé.¹⁰⁹

A helyes történelemszemlélet átadására a munka ünnepének határozottan kevesebb eszköze volt, hiszen a munka sikereit mindig a jelenben kellett megünnepelni. Így a helyes történelemszemlélet átadása mindig a beszédekelt mondó elvtársak feladata lett. A beszédek egysíkúak voltak, és a szocialista ideológia főbb alapelveiről és aktualitásairól szóltak: hogy állandó az osztályharc, hogy a nyugati országokban a munkásságot még mindig elnyomják a tőkésék, és hogy az imperialisták éppen melyik szocialista országokat fenyegetik. Voltak mulatságosnak hangzó események is: az egyik elbeszélő, akivel interjút készítettem, azt mesélte, hogy akkori munkahelyén, a szombathelyi REMIX-ben, minden évben április negyediké, május elseje és november hetediké előtt bement hozzájuk az irodába a főnök, hogy most gondosan elzárják az írógépeket, nehogy a felvonulások alatt „bejőjenek a reklációsok és röplapokat gyártsanak.”¹¹⁰ De leginkább a példákat támasztották a nép elé: az első május elsejék hőseit. Szinte minden évben sikerült egy évfordulószzerű alkalmat keríteni a munka ünnepe köré: a chicagói tüntetés, az első május elseje, a tanácsköztársaság, és az első szabad május elseje – a kommunista hagyomány 1945-től számolta a szabad május elsejét – voltak ezeknek az apropói, és a korai megmozdulások résztvevőit hőskökként ábrázolták. A felvonulás alatt tudtak még példaképeket

is megjeleníteni: a tömeg befolyásos ideológusok és politikusok képeit hurcolta magával, megjelent Kádár János, Münnich Ferenc, Dobi István, Hruscsov és Fidel Castro is, a történelmi nagyok közül Kun Béla, Lenin, Karl Marx és Friedrich Engels, de az 1848-as nemzeti hős, Petőfi Sándor is feltűnt.

A beszédek eközben a jelenkor eseményeit hangsúlyozták, így szinte még kiegészítve is a múltbéli történelemszemléletet hangsúlyozó karnevált egy olyan ideológiai nevelő ünnepel, ahol az aktuálpolitikát is bemutatja a párt a saját szemszögéből. Sokszor esett szó a vietnámi háborúról, és az azzal kapcsolatos amerikai agresszióról, de Gosztonyi János az űrversenyt illető sikereket sem felejtette el bemutatni Gagarin űrbe jutásának évében, 1961-ben,¹¹¹ valamint az 1967-ben szintén friss eseményt, az 1967. április 21-ei görögországi puccsot, ahol a beszédekben gyakran emlegetett Manolisz Glezoszt¹¹² börtönbe zárták.

Az értékek tolmácsolásánál nem szabad elfeledkeznünk a kommunizmus által értéknek tekintett munkáról sem. Habár a munka ünneplésének merev módjai kikoptak, ez korántsem jelentette, hogy velük együtt a munkaversenyek¹¹³ és az élüzemdíjak átadása is megszűnt volna. Épp ellenkezőleg: egyre több és több vasi üzem kapta meg az élüzem megnevezést, még 1969-ben is, amikor például a szombathelyi 1-es Pos-

111 Név nélkül: Derúsen, vidáman köszöntötte megyénk lakossága a 17. május elsejét. = VN, 1961. VI. évf. 102. sz. 1., 3. p.

112 Manolisz Glezosz (1922–2020) görög szélsőbaloldali politikus, európai parlamenti képviselő 1984-től 1985-ig és 2014-től 2015-ig. Már a német megszállás alatt hírnevet szerzett magának, amikor egy társával letépték a Harmadik Birodalom zászlaját az Akropoliszról. Valószínűleg az ennek köszönhető hírnév miatt említik őt szó szerint a beszédekben mint a görögországi kommunisták vezéralakját.

113 Név nélkül: Az első élmunkások. = VN, 1968. ápr. 30. 3. p.

109 Szakály, 1961.

110 Interjú Annával 2023. január 26-án.

tát avatták kiváló igazgatósággá.¹¹⁴ A megyei szakszervezetek ezen kívül minden évben vándorzászlót osztottak ki az adott területen legjobb üzemeknek.

Összegzés

Összességében a hatvanas évek meghatározó korszaknak számított Szombathelyen, amelyben a két ünnepnek is vitathatatlan szerepe van. Nem ördögtől való ötlet tehát két, első ránézésre egymástól távol álló ünnepet együtt vizsgálni, hiszen komoly összefüggésekre lehet találni. Mint ahogy a fenti sorokból kitűnik, a két ünnep nagyszerűen kiegészítette egymást, és egyedülálló eszközökhöz segítette hozzá az állampártot több területen is, melyeknek céljai a tudatalatti ideológiai nevelés, az elfojtott nacionalista és/vagy lokálpatrióta érzelmek kiszolgálása és levezetése, és végső soron a kádári kompromisszum fenntartása volt.

A legfontosabb és kiindulási alapja ezeknek a felhasználási módoknak a társadalmi konszolidáció, a társadalommal való megbékélés kérdése. A szórakoztatás vált a fő céljává a munka ünnepének, és akár a korábban kőbe véssett részletei is eltűnhettek,

mint a felvonulás, és a munka mindennekfeletti éltetése. Végső soron így vált valóban a párt egyeduralmának éltetése helyett a munkásság megünneplésévé az esemény.

Az államszocializmus által elvárt magatartásformák, amit akár összefoglalóan is hívhatunk szocialista hazafiságnak, erősen merítettek mindkét ünnepből, hiszen a karnevál a helyes történelemszemléletet kívánta átadni az embereknek, és büjtött módon, a történelmi képeken keresztül befolyásolni világvézüket, míg a munka ünnepe továbbra is direkt módon juttatott el hozzájuk ideológiai üzeneteket a mozgalmiság, a jelenkor értelmezése és a munka fontosságának témaköreiben, még ha egyre kisebb intenzitással is.

A Savaria Karnevál emellett a szombathelyiek történelemszeretetét és lokálpatriotizmusát is elmélyítette, amelyek azóta is meghatározzák a város képét és gondolkodását. A parádét persze nemcsak a helyi lakosságnak rendezték, hanem a turizmus fellendítésére tett kísérlet is volt, ami be is vált, hiszen országos hírű lett az esemény, ami a szombathelyieket még büszkébbé tette, és 2000-tól kezdve évről évre vissza is tér a történelmi hangulat a városba.

114 Név nélkül: Élüzem a szombathelyi 1-es posta. = VN, 1969. XIV. évf. 94. sz. 1. p.